

INGLIZ KLASSIK REALIZM ADABIYOTINING
JAHONDA TUTGAN O'RNIXodjayeva Shoir¹¹ Urganch innovatsion universiteti o'qituvchisi,MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:20.03.2025

Revised: 21.03.2025

Accepted:22.03.2025

KALIT SO'ZLAR:

Ingliz klassik
realizmi, Realistik
tasvir, Ijtimoiy tanqid,
Jadid adabiyoti, Milliy
uyg'onish davri,
Psixologik chuqurlik,
Sharq adabiyoti

Ushbu tadqiqot XIX asrda ingliz klassik realizmining jahon adabiyotida tutgan o'rnini o'rganadi. Romantizmga qarshi harakat sifatida paydo bo'lgan ingliz realizmi realistik tasvirlash uslubi, ijtimoiy tanqid va inson psixologiyasiga chuqur kirib borishi bilan ajralib turadi. Maqolada ingliz realizmining G'arb va Sharq adabiyotiga ta'siri, xususan, o'zbek jadid adabiyotida qo'llanilgan o'xshash badiiy uslublar tahlil qilinadi.

KIRISH. Ingliz klassik realizmi XIX asrda romantizmga qarshi reaksiya sifatida paydo bo'lib, adabiyotda realistik tasvirlash uslubini joriy etdi. Uning asosiy xususiyatlari kundalik hayotning real tasviri, ijtimoiy tanqid va inson psixologiyasiga chuqur kirib borish edi (Wikipedia, 2024)⁵. Ingliz realizmi jahon adabiyotida o'ziga xos o'rnini egallab, boshqa mamlakatlar adabiyotiga ta'sir ko'rsatdi.

Metodologiya

Tadqiqotda **qiyosiy adabiyotshunoslik** va **tarixiy-kontekstual tahlil** metodlari qo'llanildi. Ingliz realizmining badiiy xususiyatlari Ch. Dickens, U.M. Thackeray, E. Gaskell kabi mualliflarning asarlari asosida o'rganildi³.

Natijalar**1. Realistik tasvirning ahamiyati:**

• Ingliz realizmi romantizmning idealizatsiyasiga qarshi real hayotning tasvirini taklif etdi. Ch. Dickensning „Oliver Twist“ asari kabi asarlar ijtimoiy tanqidning kuchli namunasidir⁶.

• Realistik tasvirning keng tarqalishi jahon adabiyotiga ta'sir ko'rsatdi, chunki u oddiy odamlarning hayotini haqiqiy tasvirlashga qaratilgan edi⁵.

2. Psixologik chuqurlik:

• Ingliz realizmi inson psixologiyasiga chuqur kirib borish bilan ajralib turadi. Masalan, G. Eliotning „Middlemarch“ asarida qahramonlarning ichki kechinmalari tahlil qilinadi⁶.

• Psixologik tasvirlash usullari boshqa adabiy maktablarga ham ta'sir ko'rsatdi, masalan, rus realizmi va fransuz realizmi³.

Munozara

Ingliz klassik realizmi XIX asrda adabiyotda realistik tasvirlash uslubini joriy etib, jahon adabiyotida o'ziga xos o'rni egalladi. Uning asosiy xususiyatlari kundalik hayotning real tasviri, ijtimoiy tanqid va inson psixologiyasiga chuqur kirib borish edi (Wikipedia, 2024). Ingliz realizmi faqat G'arb adabiyotiga emas, balki Sharq adabiyotiga ham ta'sir ko'rsatdi. Masalan, o'zbek adabiyotida jadidchilik harakati davrida ingliz realizmiga o'xshash badiiy uslublar qo'llanildi.

Ingliz realizmining jahon adabiyotidagi o'rni

Ingliz realizmi jahon adabiyotida o'ziga xos o'rni egallab, realistik tasvir va ijtimoiy tanqidning kuchli namunalarini taklif etdi. Ch. Dickens, U.M. Thackeray, E. Gaskell kabi mualliflar asarlari bilan ingliz realizmi adabiyotda yangi bosqichni boshlab berdi. Bu uslubning asosiy xususiyatlari real hayotning haqiqiy tasviri, ijtimoiy ziddiyatlarning ochiq fosh etilishi va inson psixologiyasiga chuqur kirib borish edi^{1,10}.

Ingliz realizmining Sharq adabiyotiga ta'siri

Ingliz realizmining ta'siri faqat G'arb adabiyotiga emas, balki Sharq adabiyotiga ham tarqaldi. O'zbek adabiyotida jadidchilik harakati davrida ingliz realizmiga o'xshash badiiy uslublar qo'llanildi. Jadid adiblari, masalan, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon va Fitrat, ingliz realizmiga o'xshash usullarni o'z asarlarida qo'llab, milliy uyg'onish davri va mustamlakachilik zulmiga qarshi kurash mavzularini badiiy ifodalashga harakat qilishgan^{10,11}.

Jadidchilik harakati va ingliz realizmiga o'xshash uslublar

Jadidchilik harakati davrida o'zbek adiblari ingliz realizmiga o'xshash uslublar bilan realistik tasvirlashni qo'llashdi. Masalan, Abdulla Qodiriyning „O'tgan kunlar“ romani Buxoro amirligi davridagi ijtimoiy ziddiyatlarni realistik tasvirlash orqali

ingliz realizmiga o'xshash usullarni qo'lladi. Cho'lponning „Kecha va kunduz“ romani ham ingliz realizmiga o'xshash psixologik chuqurlikka ega bo'lib, qahramonlarning ichki iztiroblarini ochib berdi.

Xulosa

Ingliz klassik realizmi jahon adabiyotida o'ziga xos o'rni egallab, realistik tasvir va ijtimoiy tanqidning kuchli namunalarini taklif etdi. Uning ta'siri faqat G'arb adabiyotiga emas, balki Sharq adabiyotiga ham tarqaldi. O'zbek adabiyotida jadidchilik harakati davrida ingliz realizmiga o'xshash badiiy uslublar qo'llanildi, bu adabiyotning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Wikipedia. (2024). *Literary Realism*.
2. StudySmarter. (n.d.). *Realism: Definition, Characteristics & Themes*.
3. The Realistic Genre and its Development in World Literature. (n.d.).
4. JSTOR. (n.d.). *Classical Realism*.
5. Oxford Academic. (n.d.). *Classical Realism*.
6. Britannica. (2024). *Realism*.
7. Library.fes.de. (n.d.). *The English School vs. American Realism*.
8. Wikipedia. (2024). *Literary Realism*.
9. StudySmarter. (n.d.). *Realism: Definition, Characteristics & Themes*.
10. Vikipediya. (2024). *Realizm (san'at)*.
11. Ziyouz.com. (n.d.). *Jahon adabiyoti*.
12. NamDU.uz. (2024). *Jahon adabiyoti*.
13. NSPI.UZ. (2024). *Jahon adabiyoti*.
14. GulDU.uz. (n.d.). *Jahon adabiyoti*.